

ambities van de koning verschijnen in zijn bijdrage als een element in het debat dat al sinds het midden van de achttiende eeuw over het morele, economische en constitutionele „verval” van de Republiek werd gevoerd en dat nog tot 1848 zou duren. Van Sas benadrukt Willem I's koppige streven zich te onttrekken aan de voogdij die de grote mogendheden over hem meenden te mogen uitoefenen. De kans op welslagen van het integratieproces van beide rijksheden, een conditio sine qua non voor het succes van de koninklijke machtspolitiek, wordt daarbij hoog ingeschat. De gebeurtenissen van 1830 leidden er echter toe dat het „Grote Nederland” van Willem I een schone slaapster bleef die niet wakker wilde worden.

Wie deze bundel doorneemt, wordt getroffen door de gespletenheid die de koninklijke positie en politiek kenmerkte en die de redacteurs er in de inleiding toe brengt het Verenigd Koninkrijk als een interessante variant van de Europese Restauratie te beschouwen. In de bijdrage van Ids Worst wordt die gespletenheid geïllustreerd door een analyse van de onduidelijke theoretische basis van de koninklijke macht. In andere artikelen krijgt zij vorm in het begrippenpaar „ouderwets versus modern”. Joke Roelevink besluit haar studie over de hoger onderwijs-politiek van Willem I met de constatering dat deze politiek weliswaar op vele punten spaak liep, maar toch niet zonder invloed op de toekomst

bleef. Hans de Valk daarentegen laat (welbewust) het volle pond op de niet-moderne zijde van de „verlichte absolutist” vallen: de koning neemt er de allure aan van een patriarchale, autocratische Pruisische Gutsherr. Dat naar het verleden wijzende beeld lijkt in de bundel te overwegen. Tamse en Witte besluiten hun inleiding met de veronderstelling dat Willem I's compromis tussen oud en nieuw mogelijk niet bij voorbaat gedoemd was te mislukken, maar relativeren tegelijkertijd de staats- en natievormende kracht van het koninklijk beleid: dat beleid bleek immers minder modern, minder samenhangend en op een aantal gebieden ook minder compleet te zijn dan in het verleden werd aangenomen. De nu eens voorzichtig aftastende, dan weer opvallend polemische toon van de inleiding wettigt echter de verwachting dat ook deze bundel geen historiografische slot-som zal zijn.

Jo Tollebeek

C.A. TAMSE en E. WITTE (red.), *Staats- en Natievorming in Willem I's Koninkrijk (1815-1830)*, VUB Press - Bosch & Keuning, Brussel-Baarn, 1992, 327 p.

Jan Verroken

Is Jan Verroken werkelijk „de architect” van de laatste taalwetten inzake de vastlegging van de taalgrens en het gebruik van de talen in het bestuur, zoals de ondertitel van dit boek suggereert?

Jan Verroken is geboren in 1917 te Melden, sinds 1976 een deelgemeente van de stad Oudenaarde.

Hij onderging vooral de invloed van zijn kordate moeder, die hem van jongsaf leerde dat „ons vaderland de mensen zijn”.

Jan Verroken voltooide zijn humaniora te Oudenaarde en behaalde aan de Katholieke Universiteit van Leuven zijn diploma van licentiaat in de Germaanse filologie. Daarna werd hij leraar aan de technische school te Ronse, waar hij gedurende de bezetting oorlogsburgemeester Leo Vindevogel leerde kennen. Als journalist van het plaatselijke weekblad *De Vlaamse Ardennen-De Ronse-naar* volgde hij na de bevrijding het proces van Leo Vindevogel en publiceerde naderhand het stenografische verslag. Verroken had niets met collaboratie of zelfs met Vindevogel te maken, maar was diep geschokt door de onrechtvaardige en partijdige wijze waarop Vindevogel ter dood werd veroordeeld en later geëxecuteerd.

Deze tragische gebeurtenis was meteen de aanloop van zijn politieke carrière en de verbeterde strijd met Maurice Herman, tegenwoordiger van de Franstalige bourgeoisie van Ronse.

Zowel Verroken als Herman waren kandidaat voor de Kamer van Volksvertegenwoordigers op de dan nog unitaire CVP-PSC-lijst (christen-democraten). In 1950 wordt Verroken voor het eerst gekozen als lid van de Kamer van Volksvertegenwoordigers. Hij zou tot 1975 kamerlid blijven.

Hij blijft heel zijn parlementaire loopbaan geïnspireerd door de

christelijke waarden, die voor hem onverbreekelijk verbonden waren met de sociale waarden.

Hij maakte vooral naam als taalgrensspecialist en als kenner van de taalwetgeving in bestuurszaken. Vele Vlaamse arbeiders moesten ofwel in de textielfabrieken van de streek, of in Noord-Frankrijk, of in de mijnen van Wallonië gaan werken. Verroken leerde hoe zij door hun bazen als tweederangsburgers werden behandeld. Die bazen kenden of begrepen niet eens de taal van hun arbeiders. Later zou Verroken als lid van het Harmelcentrum de opgedane kennis kunnen gebruiken en verruimen.

Pierre Harmel, Luiks christendemocratisch volksvertegenwoordiger, diende in 1946 een wetsvoorstel in tot oprichting van een „Centrum voor onderzoek van de nationale oplossing van de maatschappelijke, politieke en rechtskundige vraagstukken in de Vlaamse en Waalse gewesten”. Het Harmelcentrum kwam in 1948 tot stand. Het was samengesteld uit politici maar ook uit gouverneurs, dialectologen, sociologen en taalgrensspecialisten. Van Crombrughe, lid van het permanent nationaal Waals congres en Verroken waren het eens over de taalgrensproblematiek en tekenden de grens. Ook in het definitieve verslag van het Harmel-centrum (1958) zijn Vlamingen en Walen het eens: taalzones met gemengde taalgroepen zijn een bron van tegenstellingen en politiek opbod. „De taalgrens”, zegt Van Crombrughe, „is een beschavingsgrens die in de loop der eeuwen praktisch niet is gewijzigd”. Om alle conflicten in de toekomst te vermijden, moest deze taalgrens definitief worden vastgelegd. Dit zou gebeuren door de wet van 8 november 1962.

Op speciaal verzoek van Vlamingen en Walen had de minister van Binnenlandse Zaken, A. Gilson (PSC), Komen en Moeskroen bij de provincie West-Vlaanderen gelaten en de zes Voerdorpen bij de provincie Luik. De bevoegde kamercommissie trok de lijn scherp door: alles wat Waals was,

moest bij Wallonië worden gevoegd, alles wat Nederlandstalig was bij Vlaanderen. Tachtig gemeenten werden door deze wet eentalig. In vijftig gemeenten kregen de Franstalige of Nederlandstalige inwoners faciliteiten. Het Centrum Harmel had echter alleen faciliteiten geregeld voor Ronse, Edingen en de zes Voerdorpen.

Het verslag van de Commissie opgesteld door Verroken en het ontwerp van wet geamendeerd door de Commissie werden praktisch eenparig goedgekeurd. En dit werd als een historisch feit bestempeld. De Kamer van Volksvertegenwoordigers keurde eveneens met ruime meerderheid het door de Commissie goedgekeurde wetsontwerp goed.

Verroken heeft ontegensprekelijk een belangrijke en verzoevende rol gespeeld bij het vastleggen van de taalgrens. Hij is een van de zeldzame parlementariërs die een algemene visie had over deze complexe aangelegenheid, zonder zich te laten leiden door lokale of partij-politieke belangen of berekeningen. Vanzelfsprekend was hij door zijn terreinkennis rond Ronse-Oudenaarde uitstekend voorbereid. Hij kende niet alleen zijn eigen kiesarrondissement, maar wist deze problemen te incorporeren in het algemeen belang van het land.

In 1963 diende A. Gilson het tweede wetsontwerp in, dat veel algemener het gebruik van de nationale, provinciale, gewestelijke en gemeentelijke instellingen regelt.

In de Commissie voor Binnenlandse Zaken draaide de discussie vooral om de zes randgemeenten rond Brussel, de taalregeling opgelegd aan alle openbare diensten in de negentien gemeenten van Brussel-Hoofdstad, de toepassing van de wet op de diensten van Buitenlandse Zaken en op de privé-ondernemingen.

Al deze problemen werden, na een korte regeringscrisis besproken en geregeld door een beperkte groep ministers en parlementsleden. Hier speelde vooral Jos de

Saeger, de latere minister van Openbare Werken, weliswaar geïnspireerd door Verroken, de voornaamste rol. In de Commissie van Binnenlandse Zaken en in de openbare zitting bleek opnieuw dat Verroken de draagwijdte besefte van de taalproblemen als een sociaal probleem. De wetten van november 1962 en van augustus 1963 openden inderdaad belangrijke nieuwe perspectieven. Vele Vlamingen in overheidsdienst konden eindelijk de plaats innemen die ze rechtmatig mochten opeisen.

Het boek van Jonckheere beschrijft de loopbaan en de inzet van Verroken, vooral aan de hand van de archieven en de documenten van de betrokkene. Het is jammer dat niet grondig werd gepeild naar de algemene zin en betekenis van de taalwetgeving in België en niet werd gezocht naar andere bronnen. Te weinig komen de houding van A. Gilson, indiener van de wetsontwerpen, die van socialistena zoals Spinoy en Vermeylen, van liberalen zoals Grootjans en Vanderpoorten e.a. aan bod. Ieder heeft op zijn manier een eigen bijdrage geleverd. Niemand uit de wetgevende kamers zal zich wellicht zoals Verroken kunnen beroepen op zo'n uitgebreide kennis van het dossier. Maar er zijn vele architecten die in de opbouw en de afwerking van het geheel grote of kleine stenen hebben geleverd.

Toch is dit boek een aanrader voor wie de boeiende persoonlijkheid van Verroken, met zijn volkse uitspraken en zijn grote bijdrage in het tot stand komen van de wetgeving inzake de taalgrens en het gebruik van de taal in bestuurszaken beter wil leren kennen.

Raf Renard

W.R. JONCKHEERE, *Jan Verroken. Van Harmelcentrum tot Hertoginnedal als architect van de taalwetgeving*. Uitgeverij Oranje-De Eenhoorn, Sint-Baafs-Vijve-Wielsbeke, 1992, 368 p.